

K OTÁZKAM ROZVOJA MARXISTICKEJ VEDY

(Diskusný príspevok na XXXII. valnom zhromaždení SAV.)

V správe o plnení uznesení Valného zhromaždenia SAV sa zdôrazňuje potreba tvorivo rozpracúvať a uplatňovať teoretické otázky marxizmu-leninizmu. Vysoké nároky na kvalitu vedeckej tvorby si skutočne vyžaduje trvalé prehlbovanie teoretickej bázy každej vednej oblasti, prenikanie do jej teoretického jadra. A teoretické fundamenty jednotlivých vedných disciplín majú svoju základnú a pri všetkej diferenciovanosti spoločnú filozoficko-metodologickú osnovu. Aj túto osnovu treba trvale rozvíjať. Vieme, ako sám Marx integroval všetky významné podnety predovšetkým z oblasti filozofie, politickej ekonómie a socializmu a stal sa iniciátorom rozvoja moderných spoločenských vied. Vieme takisto, ako Lenin nadviazal predovšetkým na teoretický Marxov odkaz a v nových historických podmienkach tento odkaz tvorivo ďalej rozvíjal. V súčasnosti, na prahu vedeckotechnickej revolúcie javí sa naliehavou potreba ďalej zvelaďovať prínos klasikov. Sme svedkami ďalšieho obohacovania tohto ideového dedičstva, ale aj jeho deformácií. Taká je už dialektika dejín. Je tu však aj iná naliehavosť, najmä pokiaľ ide o vedeckých pracovníkov našej Akadémie. Podľa uznesenia Predsedníctva SAV základom filozoficko-metodologických seminárov má byť štúdium diel klasikov marxizmu-leninizmu vzhľadom na potreby jednotlivých vedných disciplín. Rozumieme sa, odkaz klasikov — v duchu samého Marxa, Engelsa a Lenina — treba integrovať osobnostne na základe dosiahnutej úroveň teoretických poznatkov a praktických skúseností každého vedeckého pracovníka. Občas sa integrácia uplatňuje len

ako mechanické, neosvojené inkorporovanie rozličných marxistických, ale aj nemarxistických, svetonázorových zlomkov do marxistického chápania. To je, pravda, falošná integrácia. Slovom, treba sa usilovať tvorivo si osvojovať odkaz klasikov a prenikať do jeho podstaty. Je to permanentná nevyhnutnosť. Užitočné je pripomenúť si, ako taký tvorivý mysliteľ, ako bol sám Lenin, popri konkrétnych naliehavostiach revolučných čias, ktoré naňho imperatívne doliehali, pokladal za veľmi potrebné vniknúť vždy hlbšie a hlbšie do Marxovho teoretického i metodologického odkazu a súčasne integrovať do svojej vlastnej ideovej podstaty aj všetky významné podnety minulosti a súčasnosti. Efektom tohto úsilia sú napr. jeho *Filozofické zošity*. V nich sa výrečne prejavuje skutočne živý duch marxizmu. Bez takéhoto úsilia sa odkaz klasikov nevyhnutne transformuje iba na súbor poučiek zbavených živého ducha marxistickej dialektiky. Schematický prístup ku klasikom vedie k deformáciám marxistickej vedy. Spomínam si, ako v nie veľmi dávnej minulosti sme sa neraz stretávali s bojovne ladenými prácami, ktoré bývali zväčša iba vyšperkované poučkami a citátmi z klasikov, prípadne opatrené marxistickým úvodom, pričom meritum vlastného „prínosu“ mávalo často veľmi málo spoločenského so skutočnou marxistickou vedou. Naproti tomu tak v minulosti, ako aj dnes sa stretávame aj s takými dielami, ktoré presviedčali, získavali a strhávali práve preto, že prejavovali skutočne živého ducha materialistickej dialektiky. Niekedy si to tvorcovia vlastne ani neuvedomovali. Samých seba zvelaďovali ani nie v dôsledku vonkajšieho naliehania, ale z vnútornej potreby, raz už navodenej a rozvíjanej. Môžem

uviesť niekoľko príkladov: napr. neurohumorálnu dialektiku neobyčajne pútavo rozviedol nedávno J. Charvát vo svojej knižke *Život, adaptace a stress*. Alebo hlboko marxisticky osnoval svoj postoj k našej spoločenskej a kultúrnej problematike v knižke *Pripomienky a podlžnosti* Alexander Matuška. V Sovietskom zväze sa stretávame s fascinujúcim nástupom skutočne tvorivého marxistického prístupu v nespočetných prácach mladej generácie vedeckých pracovníkov. Iba takéto práce môžu byť inšpirujúce a pobádajúce. A sú aj istou veľmi účinnou garanciou pred možným sklznutím do závozu, do slepej uličky, do bezperspektívnosti. Riziko sklznutia sa zvyšuje vždy vtedy, keď svoju prácu neosnujeme hlbokým poznaním a keď iba diletantsky improvizujeme. V poslednom čase sa čoraz nástojčivejšie zdôrazňuje potreba teoretického rozvoja pred praxou. Veda definovaná ako bezprostredná výrobná sila môže túto úlohu plniť len s podmienkou ustavičnej teoretickej borby. Kde sa zanedbáva základný výskum, stráca sa aj efektívne konkrétne bádanie. Svoje perspektívne úlohy i praktické poslanie môže veda plniť iba s pod-

mienkou ustavičného sebaspytovania, na báze nových impulzov z okruhu problematiky vedeckotechnickej revolúcie, na báze významných straníckych dokumentov atď. Avšak všetky tieto impulzy musí si veda organicky osvojovať a integrovať, a nie ich iba mechanicky prijímať, čo v podstate znamená prijímať ich lahostajne. Vzhľadom na relatívne stabilizovaný počet vedeckých pracovníkov SAV pre najbližšie roky čoraz naliehavejšou sa javí aj dobre uvážená a koordinovaná spolupráca predovšetkým medzi ústavmi SAV, vysokých škôl a rezortnými ústavmi a v širších dimenziách najmä v rámci RVHP. V správe o plnení uznesení Valného zhromaždenia SAV sa konštatuje, že je v záujme integrácie vedy socialistických krajín dôsledne prehlbovať a skvalitňovať dvojstrannú a mnohostrannú spoluprácu s akadémiami a ostatnými vedeckými inštitúciami socialistických krajín, najmä s Akadémiou vied ZSSR. Vyžadujú to nielen limitované materiálové a kádrové možnosti našej vedy, ale aj požiadavky optimálnych predpokladov vedeckej tvorby a jej charakteru v podmienkach súčasnosti.

Igor Hrušovský